

ARGEȘENII LA MOARTEA LUI VASILE ALECSANDRI

VASILE NOVAC

La trecerea în neființă a lui Vasile Alecsandri, „acel rege al poeziei“, cum îl denumea Eminescu, unul din duștri ctitori ai României moderne, cel care a fost un deschizător de drumuri în mai multe domenii ale limbii, literaturii și culturii românești, s-au înregistrat numeroase semne de compasiune, atât în țară, cât și în străinătate.

Văduva poetului, Paulina Alecsandri și fiica lor, Maria Bogdan, au primit numeroase telegrame, scrisori și alte semne de durere sau condoleanțe din partea rudelor și prietenilor, a instituțiilor de învățământ și cultură, a Casei Regale și a guvernului, a județelor și orașelor, a numeroșilor iubitori de literatură, a unor oameni de stat și diplomați străini, în sfârșit, a multor români din regat sau din provinciile românești aflate încă sub dominația marilor puteri străine.

Studiind dosarul întocmit de familia lui Vasile Alecsandri și informațiile din presa vremii referitoare la moartea bardului de la Mircești, constatăm că, din păcate, unele dintre aceste dovezi de compasiune au dispărut sau n-au fost puse în dosar, ca, de pildă, scrisoarea Luxiței Florescu care, la 1890, era stareță la un Institut al surorilor de caritate. Știm acest lucru de la fiul său, Bonifaciu Florescu, pe atunci corespondent al ziarului **Bucarest**, care a consemnat,

în numărul din 29 august/30 septembrie 1890, că a predat această scrisoare în mâna doamnei Bogdan¹. Poate așa să ne explicăm și lipsa din bogatul dosar de la Biblioteca Academiei a unor dovezi de compasiune din partea județelor Argeș și Muscel și a orașelor : Pitești, Curtea de Argeș și Câmpulung Muscel, ori din partea instituțiilor de învățământ și cultură sau a intelectualilor din aceste părți de țară. S-ar fi putut ca și din aceste plaiuri să fi avut loc diverse manifestări de simpatie care să se fi pierdut, sau care să fie descoperite ulterior. În mod cert, însă, la înmormântarea care a avut loc la Mircești, duminică, 27 august 1890, ca reprezentanți ai orașelor au fost doar : col. Merișescu, pentru Galați, Calimah-Papadopol, pentru Bârlad, G. Drăghici, pentru Roman și Pogor, pentru Iași². Emanoil Culoglu, delegatul cotidianului **Românul** critică, cu multă îndreptățire, lipsa multor orașe la ceremonia funebră, dar n-avea deloc dreptate când acuza numai orașele moldovene, uitând de celelalte și, justificând tot așa de îngust, că Vasile Alecsandri a fost poet moldovean. Iată vorbele sale : „Însă cu părere de rău constatăm că, atât Iașul, cât și celelalte orașe de peste Milcov erau foarte puțin reprezentate. Din Capitala Moldovei, trebuia să asiste mii, iar nu 10—15 persoane, cu prefectul

său. Bacăul, locul nașterii sale, trebuia să vie în corpore. Cât pentru celelalte orașe, cum e Piatra, Hușii, Fălțiceni, Focșanii și altele, care n-au trimis nici-un delegat, nu mai este nimic, căci ne este nouă rușine de atâta indiferență culpabilă față de cel mai mare poet moldovean³. Telegramme de condoleanțe păstrate în dosarul de la Biblioteca Academiei s-au înregistrat de la următoarele orașe: Cernăuți, Botoșani, Bârlad, Galați, București, Sulina, Târgu Jiu, Bacău, Craiova, Dorohoi și din alte orașe, dar trimise de persoane particulare⁴.

Onoarea județelor Argeș și Muscel și a orașelor acestor județe a fost salvată de trei personalități argeșano-muscelene ale vremii: Ion C. Brătianu, Gh. Bengescu și G. Ionescu Gion.

La 6 sept. 1890 st.n., ora 8, Ion C. Brătianu trimitea, din Pitești, vâduvei poetului, următoarea telegramă, ce ajungea la Mircești la ora 11: „Doamnă Alecsandri, Dimpună cu dumneata, națiunea română varsă lacrimi de durere pentru pierderea la încetarea din viață a bardului ei. El a inspirat-o și a îndrumat-o astfel cu gigantica operă a redșteptării naționale, că într-o așa scurt timp să dărâme tot și să se reconstruiască un nou stat, nepătat de sângele războaielor civile. Geniul lui Alecsandri va fi, în viitor, farul României, rămânând simbolul frăției române⁵.”

Paulina Alecsandri a apreciat gestul lui Ion C. Brătianu, așezând telegrama acestuia după cea a Regelui Carol I, înaintea celor ale bunilor prieteni și colegi: Ion Ghica și Mihail Kogălniceanu. De altfel, telegrama lui I. C. Brătianu este printre puținele reproduse în presa vremii⁶.

Gh. Bengescu, ca subaltern al lui Alecsandri la Legația română din Paris, a fost unul dintre cei mai tineri colaboratori și prieteni din ultimii ani de viață ai marelui dispărut. Ca

prieten și subaltern, și-a făcut datoria din plin. După ce s-a asigurat că, de data aceasta, știrea morții ministrului român în capitala Franței este adevărată, Gh. Bengescu transmitea, la 6 sept. 1890, ora 11,30, în numele personalului legației, al său personal și a întregii sale familii, „expresia profunde dureri” pentru „pierderea ireparabilă pe care o suferă România, în persoana celui mai mare poet al său”. „Plâng cu durere — continua Bengescu — pe șeful care m-a onorat cu încrederea sa și căruia îi voi păstra toată viața mea cea mai prețioasă și mai recunoscătoare amintire⁷.”

În perioada concediilor și a bolii, Bengescu, ca prim secretar al Legației române din Paris, i-a ținut locul lui Alecsandri. După moartea titularului, el a fost numit însărcinat cu afaceri. În această calitate, a organizat un serviciu divin în memoria ministrului român din capitala Franței. Totodată, credem că a furnizat presei franceze date despre viața și opera lui Alecsandri, căci altfel nu ne putem explica de ce informațiile din presa franceză, de cele mai multe ori, sunt mai exacte decât cele din presa românească, în care au apărut uneori și greșeli și confuzii foarte grave. El a informat despre acest lucru pe Alecsandru Lahovari, ministrul român al afacerilor străine, care a trimis doamnei Paulina Alecsandri, la 10 sept. 1890, o copie după telegrama lui Bengescu. Din ea, aflăm ceea ce nu era și nu putea fi consemnat în presa franceză, că prefectul poliției din Paris și ministrul Belgiei, „fiind împiedicați de a lua parte la această ceremonie, s-au scuzat prin scrisori⁸.”

Le Journal des Debats, din 20 sept., afirma că: „Legația Regală a României a făcut să se celebreze ieri, la ora 11, la Biserica Română din Paris, un serviciu divin pentru odihna su-

fletului lui Vasile Alecsandri...⁹. Știri despre această ceremonie, mai mult sau mai puțin detaliate, au mai apărut în : **Le Figaro**, **Le Matin**, **Le Temps**, **L'Union Franco-Russe**, **La Republique Francaise**, la **Gazzete de France**, la **Memorial de la Somme d'Amiens**, la **Revue Diplomatique**, toate din 20 septembrie, **Le Gil Blas**, **Le Petit Moniteurs Universel**, **Le Soleil**, **L'Estafette**, **Le Paris**, **L'Evenement**, **Le Voltaire**, **La Souveraineté Le Paris** și **Le Parti National**, din 21 septembrie, și **Le Petit journal**, din 19 septembrie 1890¹⁰.

Întrucât relatările din ziarele de mai sus despre această ceremonie sunt, mai mult sau mai puțin asemănătoare, vom cita doar sfârșitul consemnării din **La Revue Diplomatique**, unde lista participanților este mai bine întocmită : „Col. Lichtens-tantin, reprezentând pe președintele Republicii, d. Cogardan, reprezentând pe d. Ribot, d. Cpt. Elener, reprezentând pe general Saussier, ministrii Italiei, Serbiei, Venezuelei, Urugua-lului ; d. de Scohen, însărcinat cu afaceri al Germaniei ; Boucart, însărcinatul cu afaceri al Elveției ; general Tebeng-Ki-Tong, însărcinatul cu afaceri al Chinei ; Ohoyama, însărcinatul cu afaceri al Japoniei ; Boz, însărcinatul cu afaceri al Mexicului ; prințul Hohenhote, consilier al legației Austriei ; dnii. Lec și Burisen de la ambasada Angliei ; ducele Almevera, prim-secretar al Ambasadei Spaniei ; consulul del Vaglio, de la Ambasada Italiei, Vignaud, prim-secretar al Legației Statelor Unite, Crisis, prim-secretar al Legației Greciei, Rene Gobli, fost ministru al afacerilor străine ; Clavery, director al Ministerului Afacerilor Străine ; Gerard de Riolle, directorul Arhivelor Ministerului Afacerilor Străine ; Mollard, subdirector la protocol. Gavany și Delaincourt, de la Ministerul Afacerilor Străine ; Ducros-Aubert, fost mi-

nistru al Franței la București, Baw-berg, consul general ; Got, decan al Comediei Franceze, col. Dally, ex. Sa d. Marghiloman, ministrul lucrărilor publice în România, baronul și baroana Müllenhein, doamna Macheta, d. Grigore Lahovary, președintele Curții de Casație a României, Emil Lahovari, deputat ; Georges de Bal-lio, Crețulescu și o mare parte a coloniei române.

Legăția, reprezentată prin d. Bengescu, însărcinat cu afaceri, d. Mavrocordat, primul secretar al Legației, atașat militar, dna Coandă, d. Florescu, atașat civil și dna Florescu etc. etc.

Pe catafalc, era pusă o cruce mare de flori naturale, acoperite de o pânză de doliu neagră, pe care se detașau cu litere de aur : „Legația României — șefului său mult iubit, Vasile Alecsandri“. Ziarele reprezentante erau : **Le Temps**, prin d. Dumont, **Le Matin**, prin d. Euler, **Les Debats**, prin baronul Salvador, **La Revue Diplomatique**, prin d. Meulennaus, **L'Agence Libre**, prin d. Aubery¹¹.

Adevăratele sentimente ale lui Bengescu, față de V. Alecsandri, cât și măsurile legale pe care le-a luat pentru păstrarea lucrurilor sale, dar și ale statului român, le-a expus mai pe larg, pentru întâia oară, în scrisoarea din 28 august/9 sept. 1890, adresată doamnei Paulina Alecsandri. Durerea sa pentru moartea lui Alecsandri și recunoștința pentru protecția ce i-a fost oferită sunt exprimate astfel : „Vă scriu, cu ochii plini de lacrimi și cu sufletul sdrobot, numai fiindcă mă gândesc la durerea și la aflicțiunea dvs., care-l iubeați cu atâta dragoste, care-l admirați cu atâta mândrie, care l-ați căutat cu atâta abnegațiune și devotament, dar fiindcă zilele care eu le-am trăit pe lângă dânsul au fost unele din cele mai dulci și din cele mai plăcute ale vieții mele și că ele vor lăsa în inima mea un suvenir adânc și

neșters de recunoștință către sfânta lui memorie.

El a fost totdeauna pentru mine un protector, un consilier, un amic. Îl admiram de când eram copil; când l-am cunoscut de mai aproape, l-am iubit cu afecțiunea cea mai vie și l-am servit cu cel mai întreg devotament¹². Socotindu-se un om fericit, pentru că a avut privilegiul să fie prietenul unui om ilustru, Bengescu încearcă să consoleze pe soția indoliată, rugând divinitatea să le dea „puterea de a susține această crudă și nedreaptă lovitură a sortii”, sperând că vor găsi „oarecare indulcire în aflicțiunea de care sunteți cuprinsă, văzând că țara întregă împărtășește doliul dvs. și plânge, cu madam Bogdan și cu d-ta, pe marele poet național, al căruia nume va străluci în etern, ca o stea dulce și iubită, pe cerul istoriei noastre literare.

Dacă sufletul lui Alecsandri a sburat în leagănu-i ceresc, scrierile lui poetice, în care el a revărsat toate comorile unei imaginații fermecătoare, unei inimi pline de dragoste și de iubire, unui suflet aprins de amorul patriei, al libertății și al justiției, toate aceste minunate scrieri vor trăi veșnic transmițând generațiilor celor mai depărtate, în eterna lor frumusețe, numele nemuritor al marelui poet pe care-l plângem astăzi atât de amar.

Cu aceste gânduri — dacă însă mai este loc pentru gândire în inima dvs. zdrobită și sfâșiată — veți îndulci, poate mai târziu scumpă madame Alecsandri, amărăciunea nemărginitei dvs. dureri căutând și găsind în asemenea mângâieri curajul necesar pentru a vă supune cu resingnațiune voinței lui Dumnezeu¹³.

Bengescu o mai informează pe Paulina Alecsandri că a comandat, în numele legației, „O ramură de lauri de argint¹⁴, pe care vrea s-a aducă el însuși în țară și s-o depună la Mir-

cești, pe mormântul „Iubitului nostru ministru¹⁴”.

Exemplarul din Ovidiu, dat legăturii, după dorința autorului, de a-l pregăti pentru Maiestatea sa Regina, va fi gata peste câteva săptămâni.

Din cei 600 lei, trimiși la 30 iulie, a plătit săptămânal „pe Ana și pe Maria și pe George”, continuând să-l plătească și după terminarea banilor. Duminică a pus pecețile pe „apartamentul din Avenue Montaigne nr. 1, pe pivnița cu vin, pe cele cinci camere din etajele de sus”. A lăsat însă, la dispoziția Mariei și Anei „cele două odăi ocupate de dânsule, după ce am inventariat toate obiectele, atât ale d-voastră, cât și ale guvernului, ce se află în ele, sigilându-le, totodată, un dulap... conținând rochi (i) și alte efecte ale d-voastră¹⁵”. Așteptând-o la Paris, pentru desigilarea lucrurilor, G. Bengescu încheie epistola cu transmiterea de condoleanțe, din partea soției sale, a mamei, a surorilor, Maria și Lentzi, și a fetelor sale¹⁶.

Despre Vasile Alecsandri, a scris în ziare și a vorbit, la catafalcul de la Mircești, G. Ionescu-Gion, dar în calitate de reprezentant al presei române.

În articolul său din **L'Indépendance roumaine**, din 5 sept. 1890, Ionescu Gion povestește cum l-a cunoscut, despre farmecul de povestitor al unor episoade din lupta generației sale la care a fost participant activ, și face aprecieri despre unele din operele sale. Din toate acestea, reținem că l-a cunoscut, în 1883, la Paris, în salonul Elenei Cuza, care îi declara: „Îi iubesc pe Vasilică din toate puterile sufletului meu, ne zicea prințesa, soțul meu îl iubea ca un frate¹⁷”. La cei 62 de ani, cât avea atunci poetul, era „totdeauna coseurul strălucitor și spiritual pe care prietenii l-au admirat atât. El trăia tot ceea ce povestește; conversația, amintirile, anecdotile sale erau de domeniul istoriei...

Era un farmec, noi eram toți răpiți; ne sorbeau cuvintele poezului. Pe măsură ce era ascultat, mai mult lui Alecsandri îi făcea o plăcere deosebită de a face mai vorbitoare portretele pe care le înfățișa, mai emoționante peripețiile luptelor patriotice ale părinților noștri. Noi făceam eforturi extraordinare pentru a avea curajul să nu-l întrerupem și să citem câte o explicație...¹⁸.

Din amintirile lui Alecsandri, narate de Ionescu Gion, cităm ultima parte care reprezintă o adevărată profesiune de credință și un model de conduită a generației sale: „Niciodată disperarea n-a mușcat inimile noastre, niciodată indiferența — mai teribilă decât disperarea — n-a slăbit iluziile noastre. Și vă asigur că aceasta n-a fost ușor. Exilul, arestările în masă, severitățile odioase ale poliției și cenzura domnească, și, ceea ce ne făcea să tremurăm de furie și de turbare, privirile suspicioase ale consulilor străini, nu diminueau cu nimic entuziasmul nostru. Când se trimitea în exil, se cânta: când ni se ordona ironic să mergem să respirăm aerul proaspăt de la munte în celula unei mănăstiri, noi cântam; când eram arestat în casa unui prieten în care noi admiram într-o companie numeroasă, **Meditațiile** lui Lamartine, noi cântam. În timpul acesta, vedeți el-voastră, la noi, ca și în Franța, totul se termina prin cântec... Noi eram tineri!¹⁶.

„A fost un om fericit¹⁹, conchide Ionescu Gion.

În continuare, se face o analiză a operei scriitorului, din care reținem următoarele aprecieri pertinente, care rămân și astăzi în actualitate: „**Pastelurile** sunt capodopere pure, bijuteriile cele mai bogate, poate, din coroana sa poetică. Dar ceea ce va rămânea, însă, ca unul din titlurile nepieritoare ale gloriei lui Alecsandri, ceea ce-i va asigura încă nemurirea

în anele civilizației noastre sunt dragostea și geniul pe care el a știut să-l facă să strălucească, în fața ochilor lumii întregi, frumusețile fără seamăn ale poeziei noastre populare²⁰.

Ionescu Gion a arătat că, deși era poet de geniu, Alecsandri a fost obligat, ca toți colegii săi de generație, să facă de toate în toate domeniile literaturii, culturii, politiciii sau diplomației. Articolul se încheie cu următoarea apreciere: „Celebru în străinătate, iubit și venerat în țara noastră ca una din gloriile cele mai pure, Alecsandri era intrat de viu în nemurire. Astăzi, când moartea l-a ridicat în respectuoasa noastră admirație, Alecsandri va trăi în memoria românilor care i-a iubit și cântat prin urmașii săi nepieritori, adorabilele sale poezii²¹.

Duminică, 2/14 sept. 1890, alături de Alexandru Lahovari, Dimitrie Sturdza și alții, a luat cuvântul și G. Ionescu-Gion, ca reprezentant al presei române. El a susținut că: „Negri, Alecsandri, Kogălniceanu în partea aceasta a Milcovului, Bălcescu, Rosetti, Ion Ghica în partea de dincolo a râului pe care Alecsandri l-a sorbit în „Hora Unirii“, sunt luptătorii cari, în țară și în străinătate, la chemarea istoriei, vor deschide glorios primele pagini ale presei române²². Ei au luptat pe viață și pe moarte pentru „**recunoașterea națiunii române în afară; și câștigarea libertăților necesare — înăuntru**, o întregă epopee de luptă, strădania și zbuțumări²³. De aceea, Ionescu Gion cere respect și admirație pentru această generație, „printre luferii cărora va străluci veșnic Alecsandri, pentru că nicăieri în fastele istoriei universale, nu găsim o generațiune și niște luptători cari, în mai puțin de o jumătate de secol, să fi pus în picioare un întreg popor și să fi făcut să rodească, într-o țară ca România.

o viață atât de liberă și atât de conștientă în raport cu viața trecutului²⁴.

Când ziaristii de azi se vor hotărî să-și revigoreze iubirea de țară pentru a pune umărul la înălțarea românismului, nu vor apela nici la cărțile străinilor, nici la exemplele oamenilor mari ai altor popoare, „ci, cetind scrierile voastre, îndreptându-ne, ca și către niște focare de divină inspirațiune, spre mormintele din satele azi istorice, Goleștii, Mânjina, Mircești, vom găsi lumea cea adevărată, arătarea cea nemîncinoasă a viitorului marii patrii române²⁵.”

Pentru că Alecsandri și generația sa au semănat în ogoarele României roadele ce se culegeau atunci, G. Io-

nesiu Cion își termină discursul său, prin stabilirea axiomatică a nemurării bardului de la Mircești: „Semănător de geniu, vei continua, o poete! și de-aci înainte și în veșnicie, pentru toți românii Daciei traiane, viața plină ce ai avut până acum!”

Coasa Timpului nu secera. Moartea nu atinge suflete și inimi, ca sufletul și inima lui Alecsandri²⁶.

Până la descoperirea altor dovezi, considerăm că, prin Ion C. Brătianu, G. Bengescu și G. Ionescu Gion și argeșenii, alături de alți români, s-au adus prinosul lor de stimă și compasiune la moartea unuia din marșalctori ai României moderne, cel mai ilustru scriitor al generației sale.

NOTE

¹ Bucarest, 29 august/30 sept. 1890, în *Bibil. Academiei, Fond Vasile Alecsandri*, s. 25—120/LX, f. 163.

² *Românul*, 28 august 1890.

³ *Biblioteca Academiei, Fond V. Alecsandri*, s. 50—94/LX.

⁴ *Ibidem*, s. 29/LX.

⁵ *Ibidem*.

⁶ *Ibidem*.

⁷ *Ibidem*, 35/LX.

⁸ *Ibidem*, s. 105/LX.

⁹ *Ibidem*.

¹⁰ *Ibidem*, p. 235.

¹¹ *Ibidem*, p. 235—249.

¹² *Ibidem*, s. 111/LX.

¹³ *Ibidem*.

¹⁴ *Ibidem*.

¹⁵ *Ibidem*.

¹⁶ *Ibidem*.

¹⁷ *Ibidem*, p. 106—173.

¹⁸ *Ibidem*.

¹⁹ *Ibidem*.

²⁰ *Ibidem*.

²¹ *Ibidem*.

²² *Familia*, anul XXVI, 1890, 2/14 sept., Oradea Mare, p. 421.

²³ *Ibidem*.

²⁴ *Ibidem*.

²⁵ *Ibidem*.

²⁶ *Ibidem*.

Résumé

L'auteur évoque l'atmosphère de Roumanie à la mort du poète Vasile Alecsandri.

Les personnalités d'Argeș rapprochées de la famille de poète ont été :

I.C. Brătianu, qui envoie une télégramme ; Gh. Bengescu — qui a été subalterne du poète à la légation roumaine de Paris ; C. Ionescu Gion, journaliste et historien ayant relations d'amitié avec le poète.